СТАНОВИЩЕ
за дисертацията на Александър Лазаров
Дигиталният свят – конструкция и реалност

Дисертацията е в обем от 167 страници (равни на 234 с. по БДС) и се състои от увод, три глави и заключение. Написана е на английски език (в съответствие със спецификата на докторантската програма към ФФ на СУ „Св. Климент Охридски", в рамките на която я разработена). В библиографията са посочени 150 източника, всички на английски език.

В първа глава авторът разглежда в най-общ план редица философски и фундаментално-научни схващания за това, какво е реалност – една ключова в неговото изследване категория, както и за отношението между данни, информация и реалност. Във втора глава се проблематизира идеята за дигитален свят – най-вече по линия на един дуализъм между виртуално и реално. Трета глава е посветена на по-конкретни въпроси от областта на дигиталните конструкции, изкуствения интелект и роботиката в качеството й на предизвикателство пред философията.

Като цяло изследването на Ал. Лазаров е ситуирано в граничната област между онтология, епистемология, философия на науката и философия на информацията (доколкото последната може да се разглежда обособено от философията на науката). Авторът полага усилия да разграничи своя подход към предмета на изследване от онзи на философия на информацията (по собствените му думи, доколкото в дисертацията акцентът е поставен върху „осмисляне на проблемите на битовете от данни в рамките на съвкупност от колкото се може повече нива", Автореферат, с. 8), както и от онзи на философия на науката, чрез акцентуване по-скоро върху философското осмисляне на резултатите от научните изследвания, а не толкова върху оказването на някакво методологическо влияние върху частнонаучните дейности.

В методологически план важно е и разграничението, което Ал. Лазаров прави между данни и информация – в смисъл, че последната представлява данни, които са специално извикани от паметта, или са целенасочено издирени във връзка с конкретно намерение. Т.е. съществуването на някаква информация винаги предпоставя интелигентен агент, който я осъзнава и използва по един или друг начин.

В дисертацията се предлага и обобщена дефиниция на интелигентност, като „способност за предвиждане на събитие”, която дава възможност да се въведе категория „интелигентен агент” (на български, според мен, вместо „агент” би трябвало да се каже „субект”), като обобщаваща естествен и изкуствен интелект.

В онтологически аспект намирам за особено интересна идеята на автора за ролята на данните, като осъществяващи зависимости между различните, отчетливо разграничени един от друг, пластове, нива, измерения на битието. „Така, първият философски извод, произтичащ от новата парадигма е, че съвкупността от света може да бъде приета като плуралистична система, включваща взаимно преплетена мрежа от нива като: квантово, атомно, молекулно, предметно, био, астрономическо, културно и цифрово - на данните и информацията. Прехвърлянето на битове данни от едно ниво на друго е същностен елемент за осъществяване на връзките в системата и нейното единство.” (Автореферат, с. 49)

В най-общ план предмет на това изследване (според мен – авторът не се ангажира с такава дефиниция) са отношенията дигитален – физически – духовен свят, или, в една по-друга перспектива, физическа – виртуална – знакова реалност. В случая имаме работа с една от най-характерните философски проблематики, която е в отношение на приемственост с класическия психо-физически проблем. Или, по думите на автора, „Големият въпрос, обаче, остава в следното: нека предположим, че успеем да проектираме и произведем ефективен машинен модел за това как работи нашият мозък; тогава, с какво ще се срещнем - с истинска мозъчна дейност или с мозъчна симулация? (Автореферат, с. 37)

Ал. Лазаров не се е побоял да се впусне в търсене на отговор на този и други подобни въпроси сред публикации от твърде „езотерично” за един математически и физично нешколуван изследовател. Признавам, че и за мен части от дисертацията останаха донякъде „непрозрачни”. Но все пак, макар и от лаическа гледна точка, останах впечатлен от една от заявките за принос на автора, която звучи по следния начин: „Предложената нова философска трактовка на Декартовата комплексна равнина, (обединяваща реалните с имагинерните числа) като очертаваща взаимовръзката между рационалност и въображение при прилагане на свободна воля за избор на гледната точка и критерия за оценка.” (Автореферат с. 58) Ще помоля автора за разяснение на тази формулировка на защитата.

Озадачи ме, освен това, позицията на Ал. Лазаров, че двоичността на механизма на съхраняване на данни – чрез битове, т.е. чрез единици и нули – противоречи на безспорно наличната способност на интелигентните субекти да мислят с нюанси (вж. Автореферат, с. 24). Според мен такъв проблем има по-скоро при прилагането към мисленето на формалната логика, която забранява вътрешните противоречия в него, но двоичната система позволява безкрайно нюансиране на данните, а и на информацията (в качеството ѝ на разчетени данни) чрез конфигуриране по съответни начини на поредици от нули и единици.

Имам проблем и с пристрастието на автора към формулировката „битове от данни" (напр. на с. 6 от автореферата - „проблеми на битове от данни"). Защо не просто „данни"?

Но всички тези съмнения не са сравними по значимост с общото положително впечатление от едно мащабно и добросъвестно научно изследване, обхващащо най-разнообразни теории от различни научни дисциплини и изграждащо внушителна калейдоскопична картина на борбата на философската мисъл с някои от най-сериозните предизвикателства, пред които я изправя съвременното развитие на информационните технологии. Ето защо се ангажирам с категоричната позиция, че дисертацията „*Дигиталният свят – конструкция и реалност"* на Александър Лазаров дава всички основания за удостояването на нейния автор с образователната и научна степен „доктор".

12.03.2015 г. проф. дфн Пламен Макариев